

УДК 330.342.146:332.1

**СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.***Вишневський О.С.*

Досліджено особливості процесу соціальної орієнтації економіки регіонів України щодо стартових можливостей сталого розвитку. Обґрунтовано доцільність дослідження становлення соціальної орієнтації економіки регіону для забезпечення сталого розвитку країни.

Ключові слова: соціальна орієнтація економіки, регіон, сталий розвиток, соціальна ефективність економіки.

Забезпечення сталого розвитку країни та її регіонів є першочерговим завданням державних органів влади та органів місцевого самоврядування. Передумовою додержання принципів сталого розвитку є впровадження та повноцінне функціонування соціально орієнтованої економіки, яка передбачає збалансованість соціальної та економічної сфери. Екологічну складову сталого розвитку доцільно розглядати через її вплив на соціальну сферу, тому що негативні екологічні небезпеки безпосередньо перетворюються саме в соціальні негаразди. З економічною сферою пов'язана витратність заходів на забезпечення екологічної безпеки, а також економічні стягнення за невиконання екологічних вимог. Додатково важливість соціальної орієнтації економіки обумовлена потребою суспільства в безперервному та стійкому одержанні (споживанні) соціальних благ від господарської діяльності на глобальному, державному, регіональному та рівні окремих підприємств незалежно від їх форми власності та економічної потужності. При цьому в розвинуті суспільстві соціальна сфера стає одним з найголовніших факторів економічної ефективності [6, с.92]. Незважаючи на значну кількість публікацій та досліджень пов'язаних з цією проблематикою, а також наявність досвіду успішного функціонування моделі соціальної орієнтації економіки в країнах Західного світу (Швеція, Німеччина тощо), в Україні на національному та регіональному рівнях відсутні значні здобутки у визначеній сфері порівняно з кращими світовими практиками, та лише спостерігається декларація намірів щодо розвитку економіки країни саме таким шляхом. Це обумовлює актуальність дослідження механізмів забезпечення соціальної орієнтації економіки на державному та регіональному рівнях в контексті сталого розвитку.

Аналіз наукових праць щодо проблем сталого розвитку та соціальної орієнтації економіки свідчить про значущість цих питань для наукової спільноти сучасної України та світу. Найбільш плідно працюють над питаннями сталого розвитку: Б. Буркинський, Б. Данилишин, М. Згуровський [2], Л. Мельник [8] тощо. Проблематику соціальної орієнтації економіки досліджують – Л. Абалкін, О. Амоша, І. Бережна, В. Гришкін, Н. Деева, Г. Задорожний, В. Заєць, В. Іноземцев, В. Єременко, Е. Лібанова, К. Міхуринська О. Новікова [5], О. Соскін [7]. Значна увага приділяється питанням оцінки існуючого стану соціальної орієнтації економіки, а також створенню та впровадженню механізмів її досягнення. Але Україні знайти та впровадити ці механізми не вдається. В теперішній час загальною проблемою для України та світу виступає порушення сталості розвитку під час кризової фази економічного циклу, що ставить під загрозу вже існуючі здобутки соціально орієнтованої економіки за минулі періоди, та загрожує її існуванню у майбутньому, через те, що більшість процесів оцінюється не за їх соціальним ефектом, а лише з позиції витрат [3, с.95].

Мета статті – визначення особливостей соціальної орієнтації економіки регіонів в контексті сталого розвитку України.

Понятійний апарат щодо визначення термінів «сталий розвиток» та «соціальна орієнтація економіки» в достатній мірі розроблений та узгоджений на національному та міжнародному рівні. Сталий розвиток (sustainable development) – це такий розвиток, який сприяє задоволенню потреб у теперішній момент часу, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь

задовольняти свої власні потреби [8, с.49] Під «соціальної орієнтованою економікою» розуміється система господарювання, що підпорядкована досягненню соціальних інтересів особистості, суспільства, держави при додержанні вимог безпеки, ефективного та збалансованого розвитку в економічній і соціальній сферах [5, с.62]. Як зазначає В. Кочетков, суспільство задля уникнення десолідаризації та повного самознищення, було вимушено відмовитися від ідеї держави, як нічного сторожа та створювати новий тип держави, який отримав назву «соціальна держава». Така держава має забезпечувати відтворення громадянина як людини з відчуттям гідності з маси людей, позбавлених власності, які живуть найманою працею [4, с.33]. Дослідження соціальної орієнтації економіки саме в контексті сталого розвитку досить не набуло широкого масштабу. Фактично, соціальна орієнтація економіки спрямована на гармонійне поєднання соціальної та економічної складової сталого розвитку, що забезпечує його сталість та стійкість на довгострокову перспективу. Як визначається в роботі Л.Г. Мельника – генеральною метою забезпечення сталого розвитку доцільно визнати умовно нескінченне існування людської цивілізації та її прогресивний розвиток. За змістом мета розподіляється на дві підцілі: 1) необхідний рівень – фізичне виживання людини біологічної; 2) достатній рівень – духовний розвиток людини соціальної [8, с.66]. Визначені підцілі в повній мірі відповідають цілям соціальної орієнтації економіки. Таким чином, необхідною умовою соціальної орієнтації економіки є позитивний вплив економічної сфери на формування можливостей для збереження та розвитку людського потенціалу в довгостроковій перспективі.

У пошуку оптимального співвідношення між економічною та соціальною сферою доцільно використовувати принцип запропонований В.Г. Трегубчуком, згідно якого «жодні економічні вигоди не можна визнати доцільними, якщо зростають показники захворюваності, інвалідності та смертності населення, погіршується його фізичне і психічне здоров'я» [9].

Дослідження впливу економічної сфери на соціальну необхідно визначити через систему взаємопов'язаних соціально-економічних сегментів, яка б дозволяла об'єктивно оцінювати існуючу ситуацію та надавала можливість приймати своєчасні управлінські рішення на засадах вказаного принципу. Питання створення комплексної системи показників оцінки стану соціальної орієнтації економіки та сталого розвитку безперервно досліджуються науковцями [2,5]. Але створити однозначно адекватну систему виміру досить не вдалося. Навіть Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), який є одним з головних показників порівняння соціально-економічного розвитку держав у світі має певні недоліки. Цей індекс складається з трьох частин: ВВП, тривалості життя та освіта, які використовуються з коефіцієнтом 1/3. Тобто, фактично встановлюється пропорція між тривалістю життя та рівнем ВВП, та спираючись на цю шкалу можливо стверджувати, наприкладі України у 2007 році (при зворотному переході від нормованих показників до абсолютних), що один рік життя середньостатистичного українця дорівнює 103,2 долл. США. [1, с.172]. Але при цьому зниження чисельності населення призводить до збільшення ВВП на душу населення відповідно до зростання ІРЛП, навіть при скороченні тривалості життя. Підвищення цього індексу можливо досягти за рахунок скорочення населення та розповсюдження атестатів та дипломів про вищу освіту, в той час як показник тривалості життя буде скорочуватися. Одночасно показник тривалості життя має свої хиби. Він не має сенсу, коли це життя буде у бідності, а люди похилого віку залишаються бездоглядними та живуть у злиднях.

В багатьох випадках показники соціальної орієнтації економіки не мають чітко позитивної чи негативної диференціації, особливо в різних часових масштабах. Наприклад, значну долю витрат на соціальну сферу у ВВП чи ВРП неможливо вважати однозначно позитивним показником, бо навіть у середньостроковій перспективі занадто високий відсоток таких витрат може призвести до зниження реальних витрат на забезпечення соціальної сфери. Аналогічно, такий показник, як рівень середньої заробітної плати може вимірюватися лише відносно купівельної спроможності.

Валовий регіональний продукт за областями України значно різниться. Саме цей показник найбільш яскраво визначає взаємозв'язок між забезпеченням соціальної орієнтації економіки та досягненням сталого розвитку за умов його цільового використання на соціальні, економічні та екологічні цілі (табл.1).

Таблица.1

**Характеристика валового регіонального продукту за областями України у 2004-2008 рр.
(у розрахунку на одну особу)**

№ п/п	Region	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу грн.				
		2004	2005	2006	2007	2008
	Україна	16 488	17 065	18 448	20 034	20 495
1	АР Крим	10 638	11 127	11 928	13 038	13 898
2	Вінницька	9 628	10 244	10 992	11 476	12 061
3	Волинська	9 575	9 968	10 357	11 631	12 340
4	Дніпропетровська	25 441	27 527	29 949	31 776	30 918
5	Донецька	23 650	23 225	25 408	26 805	26 028
6	Житомирська	9 759	9 974	10 443	11 080	11 545
7	Закарпатська	8 959	8 842	9 443	10 227	10 626
8	Запорізька	18 605	19 628	20 982	22 934	23 232
9	Івано-Франківська	12 036	12 782	13 140	13 272	12 940
10	Київська	15 575	16 867	18 487	19 725	20 593
11	Кіровоградська	10 809	11 241	11 994	11 887	13 515
12	Луганська	16 243	16 503	17 427	18 542	18 338
13	Львівська	12 141	11 959	13 012	13 805	13 902
14	Миколаївська	13 870	13 995	15 101	15 131	16 175
15	Одеська	15 828	15 860	16 478	17 550	19 638
16	Полтавська	20 209	20 270	22 155	23 684	22 476
17	Рівненська	10 683	10 940	11 727	12 278	12 217
18	Сумська	11 337	11 995	12 558	13 149	13 622
19	Тернопільська	7 390	7 619	8 457	9 218	9 688
20	Харківська	16 933	17 864	19 329	20 856	21 294
21	Херсонська	10 207	10 227	10 738	10 878	11 944
22	Хмельницька	10 318	10 823	11 386	11 944	11 932
23	Черкаська	10 216	11 053	11 805	12 690	14 581
24	Чернівецька	7 926	8 068	8 536	9 270	9 771
25	Чернігівська	11 189	11 379	11 948	12 916	13 213
26	м. Київ	43 313	45 348	49 702	58 996	61 592
27	м. Севастополь	12 453	12 553	14 574	15 521	16 592

Значна диференціація ВРП за областями України простежується протягом 2004-2008 рр., що свідчить про стале відставання певного кола регіонів у створенні умов гідного життя населенню. Це – Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, Житомирська, Херсонська та Хмельницька області тощо. Але цей показник також лише умовно характеризує ефективність управлінської діяльності щодо соціальної орієнтації економіки та сталого розвитку, але він одночасно визначає стартові можливості для позитивних перетворень.

Необхідне державне регулювання формування забезпечення сталого соціально орієнтованого розвитку країни та її регіонів. Певні прагнення системного упорядкування на державному рівні у цьому напрямі мають місце. Так, у 1997 році була створена Національна комісія сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України, до завдань якої входило: розроблення пропозицій щодо механізму формування заходів, спрямованих на перехід України до сталого розвитку; створення організаційно-управлінських передумов, що забезпечують збалансованість економічного і соціального розвитку, дотримання соціальних гарантій людини, сприятливі умови розселення, екологічну безпеку та збереження здоров'я людей тощо. Але в 2003 році вона припинила своє існування, а завдання які перед нею ставилися, так й не було виконано. Відповідних регіональних органів так й не було створено, що свідчить про відсутність інституціонального забезпечення досягнення цілей

сталого розвитку.

Особливістю процесу соціальної орієнтації економіки на регіональному рівні порівняно з національним є більша невизначеність функцій органів місцевої влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення цих процесів. Але є певні й переваги. При визначенні в регіональних стратегіях розвитку цього шляху можливості досягнення успіхів на регіональному рівні більш реальні через стійкі електоральні симпатії та спадкоємність виконання зобов'язань, що створює умови для забезпечення обраного напрямку розвитку.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можливо зробити висновок, що соціальна орієнтація економіки регіонів України на шляху становлення. Механізми перетворення економічних ресурсів в соціальні блага не є ефективними. В Україні та її регіонах економічне зростання, майже ніяк не впливає на соціальні показники. Без забезпечення збалансованості соціальних та економічних процесів на регіональному рівні неможливий сталий розвиток економіки України у теперішній час та у довгостроковій перспективі.

Таким чином, не знаходять реалізації два стратегічно важливі напрями розвитку України та її регіонів. Це – соціальна орієнтація економіки та сталий розвиток. Не спрацьовують чинні правові механізми. Визначення цих напрямів розвитку держави є і в Конституції України, і в системі забезпечення національної безпеки, і в міжнародних обов'язках країни. Але декларування не змінює суттєво соціальний, економічний та екологічний стан. Посилюється економічна залежність, соціальні ризики зростають, а екологічні загрози накопичуються та посилюють свій негативний вплив на життєдіяльність населення. Відсутнє усвідомлення у суспільстві щодо дійсних загроз, які зменшують ресурси для гідного життя та існування теперішніх та майбутніх поколінь. Споживацькі стратегії превалюють, а духовні та суспільні ресурси не задіяні для виходу з глухого куту.

Можливості докорінної зміни ситуації на краще пов'язані з інтенсивним пошуком виходу з економічної кризи країни та її регіонів. Наукова спільнота повинна ініціювати вибір антикризових та перспективних стратегій розвитку регіонів у бік сталого розвитку, де збалансованість економічної, соціальної та екологічної складових є безальтернативним усвідомленням і владних структур, і громадських об'єднань до формування умов соціальної орієнтації економіки регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доклад о развитии человека 2009. Преодоление барьеров: человеческая мобильность и развитие : пер. с англ. В. Васильев, Н. Заборин / ПРООН – М.: Весь Мир, 2009. – 232 с.
2. Згуровский М.З. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005-2007/2008 годы) / М.З. Згуровский, А.Д. Гвишиани. – К.: НТУУ «КПИ», 2008. – 140 с.
3. Корняков В.И. О двух группах социальных преобразований / В.И. Корняков // Философия хозяйства. – 2009. – № 4. – С.95-99.
4. Кочетков В.В. Социальное государство и постиндустриальное общество / В.В. Кочетков // Философия хозяйства. – 2009. – № 4. – С.26-39.
5. Новікова О.Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізм державного регулювання: моногр. / О.Ф. Новікова, С.М. Гріневська, Л.Л. Шамілева; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – 220 с.
6. Родина Г.А. Социальные инновации: эффективность справедливости или справедливость эффективности? / Г.А. Родина // Философия хозяйства. – 2009. – № 4. – С.87-94.
7. Соскін О. Модель народного капіталізму як основа конкурентоспроможного розвитку української економіки / О. Соскін // Економіст. – 2010. – №2. – С.21-25.
8. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / под. ред. проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: Университетская книга, 2009. – 1216 с.
9. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України :[електронний ресурс]/ В.М. Трегобчук // Вісник НАН України. — 2002. — № 2. — Режим доступу до журн.: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2002-02/7.htm>